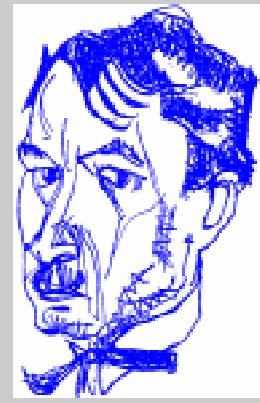

MARCEL ADERCA

„Scrisul – o constantă a sufletului”

Marcel Aderca, fiu ascultător, a încercat inițial să îmbrățișeze o meserie practică, așa cum l-a sfătuit tatăl său, împătimitul scriitor F. Aderca. Și-a îndreptat pașii spre Facultatea de Arhitectură, unde a dat examen de intrare, și spre cea de Textile, ale cărei cursuri le-a urmat timp de doi ani, până a fost îndepărtat de legile rasiale, dar tot în lumea literelor și-a împlinit destinul, devenind un cunoscut talmăcitor din literatura franceză. Sfatul tatălui nu a lipsit nici în acest domeniu și a fost unul de căpătâi. I-a spus că pentru a realiza o bună lucrare literară, traducătorul trebuie să îndeplinească trei condiții: să aibă talent, să traducă în limba maternă și să cunoască foarte bine limba din care traduce. Punând în valoare scrierile unor autori străini, Marcel Aderca nu a uitat să facă același lucru și cu opera tatălui său, îngrijind câteva ediții pentru apariție.

- Cum l-ați cunoscut?

- În anul 1945, eram redactor la Editura „Cartea Rusă” și președintele comitetului sindical al editurii. În vara aceluiași an, prietenul și fostul meu coleg de facultate, poetul Petre Solomon, mă vizitează la editură împreună cu Paul Celan, o recentă cunoștință a lui, întrebându-mă dacă n-aș putea, în calitate pe care o aveam, să le facilitez angajarea ca redactori. Și așa am făcut, iar de atunci datează prietenia mea cu Paul Celan. Ne era superior tuturor atât prin calitatea literară și intelectuală, în general, cât și, în special, prin cunoștințele de limba rusă, limba germană și cea franceză. Tânărul Paul Celan, abia sosit de la Cernăuți, pentru care cumplita dramă a asasinării propriilor părinți de către nazisti era încă resimțită cu deosebită acuitate, a avut șansa să fie înconjurat și îndrăgit la București de niște tineri, evrei ca și el, dar plini de vitalitate și de optimism, a căror dragoste de viață explodase în urma faptului că abia scăpaseră de un înfiorător coșmar: condamnarea la moarte a tuturor cu data execuției nefixată. În 1947, cu câteva luni înainte de plecarea lui definitivă în Occident (prin trecerea frauduloasă a frontierei), cu ocazia zilei mele de naștere, mi-a dedicat o poezie. A fost cel mai prețios cadou pe care l-am primit, dar pe care - întrucât l-am pierdut, deși l-am căutat, zadarnic, ani de zile - mi-e limpede că, probabil, nu l-am meritat.

Prietenia
lui Paul
Celan

AVRAM CROITORU: - Drumul pe care l-ați ales a fost influențat de mediul familial?

MARCEL ADERCA: - Bineînțeles. Eu mi-am trăit copilăria între scriitori, iar tatăl meu asta a făcut toată viața: a scris. Faptul că era funcționar la stat a fost determinat doar de necesitatea de a-și întreține familia.

- A fost și ziarist.

- Colabora la „Adevărul”, la „Cuvântul liber”...

- Asta în București. Dar și la gazeta locală... - Noi suntem craioveni...

F. - Știm că tata s-a născut în 1891, la Puiesti, lângă Bărlad.

- Dar liceul l-a făcut deja la Craiova, unde se mutase familia și unde aveam să văd și eu lumina zilei, în ianuarie 1920. Cu liceul tatei a fost o poveste. Pe când era în ultima clasă, la o lucrare scrisă despre decăderea Imperiului Roman, a folosit multe din cunoștințele căpătate prin lectură și a luat nota 10. Cel care era premiul clasei a protestat și a ieșit un mare târâboi pentru că el luase doar 9, iar Froim Aderca l-a depășit.

- Nu Felix Aderca?

- Vreau să fac o precizare: tata nu a semnat niciodată Felix, ci doar cu inițiala prenumelui - „F”. Criticul Eugen Lovinescu i-a spus Felix, căci, la al său cenaclu, avea obiceiul să găsească pseudonime unor scriitori.

* - Despre F. Aderca, George Călinescu spunea că „la «Sburătorul» era acela care avea curajul de a lua o atitudine imediată, căreia apoi stăpânul casei îi dădea iscălitură și peceți”.

- Au scris rânduri elogioase despre tata mai mulți confrăți - Argezi, Phillipide, Lovinescu, Perpersiciuș, Vladimir Streinu, Mihail Sebastian...

- Aceștia i-au fost și prieteni?

- Unii dintre ei. Cu Sebastian a fost coleg, ca profesor la Colegiul „Onescu”, unde tata a predat estetica. Ei discutau ore întregi când Sebastian venea la noi acasă. Locuiau pe lângă Cișmigiu, nu departe de Eugen Lovinescu, cu care tata făcea zilnic plimbări pe aleile parcului. Uneori, îi însoțeam savurând opiniile lor despre viața literară. Prin 1928, tata a lucrat cu Tudor Arghezi ca secretar literar la „Bilete de papagal”. Țin minte un concediu la Mangalia, unde familiile noastre erau mult timp împreună. La noi acasă veneau, în agreabile vizite, scriitorii Ticu Arhip, Anton Holban, Cella Serghi, Lucia Demetrius, H. Bonciu.

* - Ați fost martor la procesul de creație al romanelor lui F. Aderca.

- Tata scria literatură ca un funcționar.

- Adică?

- Să vă explic. La ora 8 era la masa de scris (vorbesc de perioada de după ce s-a pensionat). Punea ceasul să sune și scria timp de o oră după care făcea o pauză de 15 minute. Cu o precizie matematică făcea asta în fiecare dimineață, iar după-amiaza era dedicată lecturii. Nu se putea discuta cu el când era pus pe scris. Totul mergea de parcă îi dicta cineva, nu se oprea, nu se ștergea.

- O idee bine gândită e ușor de exprimat.

- Exact! Înainte de a se așeza la masa de scris, avea în cap toată foaia sau capitolul sau chiar lucrarea în întregime.

- În cartea „F. Aderca și problema evreiască”, pe care ați scris-o, amintiri, în mod special, o discuție cu tata, care a avut loc în anul 1945.

- Discuția a pornit de la procesul criminalilor de război.

Eu susțineam că trebuie pedepsiți exact așa cum au procedat și ei, dar tata mi-a demonstrat că dacă ne folosim de aceleași arme nu mai este nici o deosebire între noi și ei, că trebuie judecați omește, obiectiv și nu vindicativ. În altă ordine de idei, discutând despre literatură, el își afirma cu tărie credința că-i perfect posibil să fii un

Procesul de creație

Leții de viață

Acasă la Eugène Ionesco

Împreună cu tata la Bușteni (august 1937)

Marcel Aderca, Paraschiva și Tudor Arghezi, F. Aderca, Al. T. Stamatiad cu soția și Sanda Movilă între copiii lui Argezi (Mangalia, 22 august 1936)

Care scriere a considerat-o mai izbită?

- Susținea că „A fost odată un imperiu” este romanul său cel mai bun.

- Vă dădea să-i citiți romanele în manuscris? Doar erați absolvent al Facultății de Litere și redactor la Editura pentru Literatură Universală.

- Niciodată, nimeni nu i-a citit lucrările până la tipar. Nici rude, nici prieteni. Era o problemă prea intimă. Scrisul era o parte din sufletul lui.

- Și v-ați îngrijit ca să nu se piardă această parte a sufletului său.

- În testamentul lui F. Aderca se menționa că își lasă mie toată arhiva sa literară pentru ca să o folosesc cum cred de cuviință și, atunci când voi considera, să o donez Academiei Române.

- Multe decenii ați lucrat în cadrul unor edituri. Ce colegi, ce prieteni ați avut?

- Dintre cei mai apropiați, se cuvine să-l amintesc pe Paul Celan, întrucât prietenia și camaraderia celui care avea să devină cel mai mare poet german al generației sale e firesc să mă onoreze.

- Care scriere a considerat-o mai izbită?

- Susținea că „A fost odată un imperiu” este romanul său cel mai bun.

- Vă dădea să-i citiți romanele în manuscris? Doar erați absolvent al Facultății de Litere și redactor la Editura pentru Literatură Universală.

- Niciodată, nimeni nu i-a citit lucrările până la tipar. Nici rude, nici prieteni. Era o problemă prea intimă. Scrisul era o parte din sufletul lui.

- Și v-ați îngrijit ca să nu se piardă această parte a sufletului său.

- În testamentul lui F. Aderca se menționa că își lasă mie toată arhiva sa literară pentru ca să o folosesc cum cred de cuviință și, atunci când voi considera, să o donez Academiei Române.

- Multe decenii ați lucrat în cadrul unor edituri. Ce colegi, ce prieteni ați avut?

- Dintre cei mai apropiați, se cuvine să-l amintesc pe Paul Celan, întrucât prietenia și camaraderia celui care avea să devină cel mai mare poet german al generației sale e firesc să mă onoreze.

- Care scriere a considerat-o mai izbită?

- Susținea că „A fost odată un imperiu” este romanul său cel mai bun.

- Vă dădea să-i citiți romanele în manuscris? Doar erați absolvent al Facultății de Litere și redactor la Editura pentru Literatură Universală.

- Niciodată, nimeni nu i-a citit lucrările până la tipar. Nici rude, nici prieteni. Era o problemă prea intimă. Scrisul era o parte din sufletul lui.

- Și v-ați îngrijit ca să nu se piardă această parte a sufletului său.

- În testamentul lui F. Aderca se menționa că își lasă mie toată arhiva sa literară pentru ca să o folosesc cum cred de cuviință și, atunci când voi considera, să o donez Academiei Române.

- Multe decenii ați lucrat în cadrul unor edituri. Ce colegi, ce prieteni ați avut?

- Dintre cei mai apropiați, se cuvine să-l amintesc pe Paul Celan, întrucât prietenia și camaraderia celui care avea să devină cel mai mare poet german al generației sale e firesc să mă onoreze.

Colegi de breaslă

- Despre F. Aderca, George Călinescu spunea că „la «Sburătorul» era acela care avea curajul de a lua o atitudine imediată, căreia apoi stăpânul casei îi dădea iscălitură și peceți”.

- Au scris rânduri elogioase despre tata mai mulți confrăți - Argezi, Phillipide, Lovinescu, Perpersiciuș, Vladimir Streinu, Mihail Sebastian...

- Aceștia i-au fost și prieteni?

- Unii dintre ei. Cu Sebastian a fost coleg, ca profesor la Colegiul „Onescu”, unde tata a predat estetica. Ei discutau ore întregi când Sebastian venea la noi acasă. Locuiau pe lângă Cișmigiu, nu departe de Eugen Lovinescu, cu care tata făcea zilnic plimbări pe aleile parcului. Uneori, îi însoțeam savurând opiniile lor despre viața literară. Prin 1928, tata a lucrat cu Tudor Arghezi ca secretar literar la „Bilete de papagal”. Țin minte un concediu la Mangalia, unde familiile noastre erau mult timp împreună. La noi acasă veneau, în agreabile vizite, scriitorii Ticu Arhip, Anton Holban, Cella Serghi, Lucia Demetrius, H. Bonciu.

* - Despre F. Aderca, George Călinescu spunea că „la «Sburătorul» era acela care avea curajul de a lua o atitudine imediată, căreia apoi stăpânul casei îi dădea iscălitură și peceți”.

- Au scris rânduri elogioase despre tata mai mulți confrăți - Argezi, Phillipide, Lovinescu, Perpersiciuș, Vladimir Streinu, Mihail Sebastian...

- Aceștia i-au fost și prieteni?

- Unii dintre ei. Cu Sebastian a fost coleg, ca profesor la Colegiul „Onescu”, unde tata a predat estetica. Ei discutau ore întregi când Sebastian venea la noi acasă. Locuiau pe lângă Cișmigiu, nu departe de Eugen Lovinescu, cu care tata făcea zilnic plimbări pe aleile parcului. Uneori, îi însoțeam savurând opiniile lor despre viața literară. Prin 1928, tata a lucrat cu Tudor Arghezi ca secretar literar la „Bilete de papagal”. Țin minte un concediu la Mangalia, unde familiile noastre erau mult timp împreună. La noi acasă veneau, în agreabile vizite, scriitorii Ticu Arhip, Anton Holban, Cella Serghi, Lucia Demetrius, H. Bonciu.

* - Despre F. Aderca, George Călinescu spunea că „la «Sburătorul» era acela care avea curajul de a lua o atitudine imediată, căreia apoi stăpânul casei îi dădea iscălitură și peceți”.

- Au scris rânduri elogioase despre tata mai mulți confrăți - Argezi, Phillipide, Lovinescu, Perpersiciuș, Vladimir Streinu, Mihail Sebastian...

- Aceștia i-au fost și prieteni?

- Unii dintre ei. Cu Sebastian a fost coleg, ca profesor la Colegiul „Onescu”, unde tata a predat estetica. Ei discutau ore întregi când Sebastian venea la noi acasă. Locuiau pe lângă Cișmigiu, nu departe de Eugen Lovinescu, cu care tata făcea zilnic plimbări pe aleile parcului. Uneori, îi însoțeam savurând opiniile lor despre viața literară. Prin 1928, tata a lucrat cu Tudor Arghezi ca secretar literar la „Bilete de papagal”. Țin minte un concediu la Mangalia, unde familiile noastre erau mult timp împreună. La noi acasă veneau, în agreabile vizite, scriitorii Ticu Arhip, Anton Holban, Cella Serghi, Lucia Demetrius, H. Bonciu.

* - Despre F. Aderca, George Călinescu spunea că „la «Sburătorul» era acela care avea curajul de a lua o atitudine imediată, căreia apoi stăpânul casei îi dădea iscălitură și peceți”.

- Au scris rânduri elogioase despre tata mai mulți confrăți - Argezi, Phillipide, Lovinescu, Perpersiciuș, Vladimir Streinu, Mihail Sebastian...

- Aceștia i-au fost și prieteni?

- Unii dintre ei. Cu Sebastian a fost coleg, ca profesor la Colegiul „Onescu”, unde tata a predat estetica. Ei discutau ore întregi când Sebastian venea la noi acasă. Locuiau pe lângă Cișmigiu, nu departe de Eugen Lovinescu, cu care tata făcea zilnic plimbări pe aleile parcului. Uneori, îi însoțeam savurând opiniile lor despre viața literară. Prin 1928, tata a lucrat cu Tudor Arghezi ca secretar literar la „Bilete de papagal”. Țin minte un concediu la Mangalia, unde familiile noastre erau mult timp împreună. La noi acasă veneau, în agreabile vizite, scriitorii Ticu Arhip, Anton Holban, Cella Serghi, Lucia Demetrius, H. Bonciu.

* - Despre F. Aderca, George Călinescu spunea că „la «Sburătorul» era acela care avea curajul de a lua o atitudine imediată, căreia apoi stăpânul casei îi dădea iscălitură și peceți”.

- Au scris rânduri elogioase despre tata mai mulți confrăți - Argezi, Phillipide, Lovinescu, Perpersiciuș, Vladimir Streinu, Mihail Sebastian...

- Aceștia i-au fost și prieteni?

- Unii dintre ei. Cu Sebastian a fost coleg, ca profesor la Colegiul „Onescu”, unde tata a predat estetica. Ei discutau ore întregi când Sebastian venea la noi acasă. Locuiau pe lângă Cișmigiu, nu departe de Eugen Lovinescu, cu care tata făcea zilnic plimbări pe aleile parcului. Uneori, îi însoțeam savurând opiniile lor despre viața literară. Prin 1928, tata a lucrat cu Tudor Arghezi ca secretar literar la „Bilete de papagal”. Țin minte un concediu la Mangalia, unde familiile noastre erau mult timp împreună. La noi acasă veneau, în agreabile vizite, scriitorii Ticu Arhip, Anton Holban, Cella Serghi, Lucia Demetrius, H. Bonciu.

* - Despre F. Aderca, George Călinescu spunea că „la «Sburătorul» era acela care avea curajul de a lua o atitudine imediată, căreia apoi stăpânul casei îi dădea iscălitură și peceți”.

- Au scris rânduri elogioase despre tata mai mulți confrăți - Argezi, Phillipide, Lovinescu, Perpersiciuș, Vladimir Streinu, Mihail Sebastian...

- Aceștia i-au fost și prieteni?

- Unii dintre ei. Cu Sebastian a fost coleg, ca profesor la Colegiul „Onescu”, unde tata a predat estetica. Ei discutau ore întregi când Sebastian venea la noi acasă. Locuiau pe lângă Cișmigiu, nu departe de Eugen Lovinescu, cu care tata făcea zilnic plimbări pe aleile parcului. Uneori, îi însoțeam savurând opiniile lor despre viața literară. Prin 1928, tata a lucrat cu Tudor Arghezi ca secretar literar la „Bilete de papagal”. Țin minte un concediu la Mangalia, unde familiile noastre erau mult timp împreună. La noi acasă veneau, în agreabile vizite, scriitorii Ticu Arhip, Anton Holban, Cella Serghi, Lucia Demetrius, H. Bonciu.

* - Despre F. Aderca, George Călinescu spunea că „la «Sburătorul» era acela care avea curajul de a lua o atitudine imediată, căreia apoi stăpânul casei îi dădea iscălitură și peceți”.

- Au scris rânduri elogioase despre tata mai mulți confrăți - Argezi, Phillipide, Lovinescu, Perpersiciuș, Vladimir Streinu, Mihail Sebastian...

- Aceștia i-au fost și prieteni?

- Unii dintre ei. Cu Sebastian a fost coleg, ca profesor la Colegiul „Onescu”, unde tata a predat estetica. Ei discutau ore întregi când Sebastian venea la noi acasă. Locuiau pe lângă Cișmigiu, nu departe de Eugen Lovinescu, cu care tata făcea zilnic plimbări pe aleile parcului. Uneori, îi însoțeam savurând opiniile lor despre viața literară. Prin 1928, tata a lucrat cu Tudor Arghezi ca secretar literar la „Bilete de papagal”. Țin minte un concediu la Mangalia, unde familiile noastre erau mult timp împreună. La noi acasă veneau, în agreabile vizite, scriitorii Ticu Arhip, Anton Holban, Cella Serghi, Lucia Demetrius, H. Bonciu.

Prof. dr. ALEXANDRU VIANU – inițiator al unui act de rezistență spirituală: Centrul pentru Studiarea Istoriei Evreilor din România

Oameni care au fost, oameni care rămân

Când l-am cunoscut, profesorul Alexandru Vianu era unul dintre puținii intelectuali care, în anii aceia, nu traversau vizavi când treceau prin fața Templului Coral. Locuia, undeva, pe strada Paris, într-o vilă construită, cred, la începutul secolului trecut. Am intrat într-o cameră de lucru clasică: pereți tapetați de cărți, birou cu mașină de scris, maldăre de ciorne cu tăieturi, ștersături, reveniri făcute de mână. „Am un vis”, mi-a mărturisit. „Să pun «pe picioare» un institut de istorie evreiască. Crezi că m-ai putea ajuta?”. I-am răspuns că, nefiind istoric, n-am cum să mă angajez într-un asemenea proiect. Dar cuvintele lui îmi revin în memorie, ori de câte ori particip la aniversările Centrului pentru Studiarea Istoriei Evreilor din România și care, poate, ar trebui să poarte numele inițiatorului său.

Sunt 12 ani de când profesorul Alexandru Vianu a trecut în Lumea-De-Dincolo. Stă scris în „Pirkei Avot”: mai importantă este ziua morții decât ziua nașterii. Fiindcă atunci se trage linie și se face bilanțul: cum ne justificăm perindarea pe Pământ? Azi, expansiunea

studiilor de iudaism și istorie a evreilor în România, ca și în întreaga Europă, a devenit loc comun: atât din nevoia de definire a conștiinței de sine europene, având la temelie simbioza elenism-iudaism, cât și din nevoia de a medita despre Holocaust, totalitarism, filiația nazism-terorism. Dar atunci, în 1976, fondarea unui Centrul de Istorie a Evreilor români era un act de rezistență spirituală, de viziolarism, de veritabilă mutație de mentalitate în a recepta trecutul din unghiul prezentului și în propensiunea viitorului. Trecutul evreiesc - parte din trecutul României - era subiect tabu în mediile universitare și în discursurile politice. Dacă maghiarii și germanii erau măcar nominalizați, evreii intrau la categoria „și alții”.

Susținut puternic de Șef Rabinul Rosen, profesorul Vianu a acceptat provocarea cu optimism lucid și, astfel, în aprilie 1976 se inaugura Centrul. (Prima sesiune de comunicări avea să se deruleze un an mai târziu). Printre membrii fondatori se aflau oameni care își făuriseră „un nume” la acea dată, regretații Sergiu Stanciu, întâiul director al Centrului, I.M. Ștefan, Ițic Kara; dar și oameni a

Dumitru Hâncu (directorul actual al Centrului de istorie): ● nu exista o cercetare sistematică a istoriei evreilor din România ● documente importante referitoare la evrei erau scoase din circuitul public ● trebuia alcătuit un fond documentar și fișată presa evreiască din trecut etc. Profesorul Alexandru Vianu și echipa lui au purces la fapte: refacerea sinuosului drum împreună al unei istorii de peste șase secole. Așa s-a ajuns, printr-o trudă de zece ani, la realizarea primului corpus al istoriei evreilor din România, secolele XVIII-XIX: „Izvoare și mărturii ale istoriei evreilor din România” (I.M.E.R.), apărute, succesiv, în 1986, 1988, 1989.

Profesorul Alexandru Vianu a văzut înfripirea, primele realizări, dar n-a apucat să vadă împlinirea Centrului de istorie, devenit azi important for științific național și internațional, locul în care a fost realizat primul fond documentar al Holocaustului în România, în care au crescut și cresc generații de cercetători, evrei și neevrei, dornici să-și ducă la bun sfârșit misiunea lor de sftnici ai Cetății.

IULIA DELEANU

căror înflorire în planul istoriografiei evreiești s-a datorat existenței acestui Centru: dr. Lya Benjamin, dr. Hary Kuller. Lor li s-au adăugat, în timp, alți intelectuali evreo-români de prestigiu: „Domnu’ Radio” - Eugen Preda z.l. (cel de-al doilea director al C.S.I.E.R.), prof. dr. Ion Șerbănescu ș.a. Începutul de drum al instituției avea de înfruntat condiții „mașteră”, observa scriitorul

AVRAM CROITORU